

Araştırma Makalesi – Research Paper

COVID-19 TANISIYLA HASTANEDE YATAN HASTALARDA ANKSİYETE VE UYKU BOZUKLUĞU BELİRTİLERİNİN SOSYODEMOGRAFİK VE KLİNİK FAKTÖRLERLE İLİŞKİSİ

THE RELATIONSHIP OF ANXIETY AND SLEEP DISORDER SYMPTOMS WITH SOCIODEMOGRAPHIC AND CLINICAL FACTORS IN HOSPITALIZED PATIENTS WITH A DIAGNOSIS OF COVID-19

Aşlı EGELİ¹, Bulut GÜC², Aysun KALENEROĞLU³, Mehmet Hamdi ÖRÜM⁴, Elif BALTACI², Yaşar KAPICI², Hakan Sezgin SAYINER⁵, Ercan ÇİL⁶

Özet

Bu çalışmadaki amacımız COVID-19 tanısıyla yatırılarak tedavi altına alınan hastaların anksiyete belirtileriyle uyku sorunlarının sosyal ve klinik değişkenlerle ilişkisini araştırmaktır. Kesitsel özellikteki bu çalışmaya Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde 01.06.2020-31.08.2020 tarihleri arasında COVID-19 tanısıyla yatırılarak tedavi edilen hastalar dâhil edildi. Sosyodemografik veriler kaydedildi ve tüm olgulara Uykusuzluk Şiddeti İndeksi (UŞİ) ve Hamilton Anksiyete Değerlendirme Ölçeği (HADÖ) uygulandı. Ortalama yaşı 46,46±15,39 yıl olan 78 (28 kadın, 50 erkek) olgu değerlendirildi. Yaş (p=0,784) ve meslek (p=0,480) cinsiyetler arasında benzerdi. Kadınlarla erkekler arasında UŞİ skoru açısından farklılık saptanmazken (p=0,625), HADÖ skoru kadınlarda anlamlı olarak daha yüksekti (p=0,022). Pandemi sürecinde uyku sorunları yaşadığını bildirenlerle bildirmeyenlerin ortalama yaşı (p=0,264) benzerdi; UŞİ skoru (p<0,001) ile HADÖ skoru (p<0,001) arasında anlamlı farklılık vardı. UŞİ ile HADÖ arasında (r=0,683; p<0,001); UŞİ ile yaş (r=0,294; p=0,009) arasında anlamlı pozitif korelasyon vardı. Yaş ile HADÖ arasında korelasyon saptanmadı (r=0,121; p=0,293). Yaşın etkisi sabitlendiğinde UŞİ ile HADÖ arasında anlamlı pozitif korelasyon (r=0,683; p<0,001) devam ediyordu. COVID-19 pandemisinin yol açtığı psikolojik sorunlar gün geçtikçe daha da fazla görünür hale gelmektedir. Bu çalışma hastanede yatarak tedavi gören hasta grubunda anksiyete ile uyku arasındaki belirgin bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, pandemi, anksiyete, uyku, yatan hasta

Abstract

This study aims to investigate the relationship between anxiety symptoms and sleep problems with social and clinical variables in patients hospitalized and treated for COVID-19. Patients hospitalized with the diagnosis of COVID-19 in the Training and Research Hospital between 01.06.2020-31.08.2020 were included in this cross-sectional study. Sociodemographic data were recorded, and the Insomnia Severity Index (ISI) and Hamilton Anxiety Rating Scale (HARS) were applied to all cases. Seventy-eight cases (28 females, 50 males) with a mean age of 46.46±15.39 years were evaluated. Age (p=0.784) and work (p=0.480) were similar between genders. While there was no difference between males and females in terms of ISI score (p=0.625), the HARS score was significantly higher in females (p=0.022). The mean age (p=0.264) of those who reported having sleep problems during the pandemic process and those who did not report it were similar; There was a significant difference between the ISI score (p<0.001) and the HARS score (p<0.001). There was a significant positive correlation between ISI and HARS (r=0.683; p<0.001) and between ISI and age (r=0.294; p=0.009). There was no correlation between age and HARS (r=0.121; p=0.293). When the effect of age was controlled, a significant positive correlation (r=0.683; p<0.001) continued between the ISI and HARS. The psychological problems caused by the COVID-19 pandemic are becoming more and more visible day by day. This study shows that there is a significant relationship between anxiety and sleep in the COVID-19 inpatient group.

Keywords: COVID-19, pandemic, anxiety, sleep, inpatient

Geliş Tarihi (Received Date): 17.03.2021, Kabul Tarihi (Accepted Date): 03.05.2021, Basım Tarihi (Published Date): 30.05.2021, ¹Psikiyatri, Elazığ Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi, Elazığ, Türkiye, ²Psikiyatri, Adıyaman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adıyaman, Türkiye, ³Psikiyatri, Özel Klinik, Adıyaman, Türkiye, ⁴Psikiyatri, Elazığ Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi, Elazığ, Türkiye, ⁵Enfeksiyon Hastalıkları, Adıyaman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adıyaman, Türkiye, ⁶Göğüs Hastalıkları, Adıyaman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adıyaman, Türkiye. E-mail: mhorum@hotmail.com, ORCID ID's: A.E.; <http://orcid.org/0000-0002-7563-365X>, B.G.; <http://orcid.org/0000-0002-3265-4389>, A.K.; <http://orcid.org/0000-0002-8216-8610>, M.H.Ö.; <http://orcid.org/0000-0002-4154-0738>; E.B.; <http://orcid.org/0000-0001-5658-1674>, Y.K.; <http://orcid.org/0000-0002-9248-9426>; H.S.S.; <http://orcid.org/0000-0002-4693-3784>; E.Ç.; <http://orcid.org/0000-0002-8981-4232>

1. GİRİŞ

Koronavirüs hastalığı 2019 (COVID-19) fiziksel hasarın yanı sıra toplum ruh sağlığı üzerinde de ciddi bir etkiye sahiptir. Son derece birbirine bağlı ve küreselleşmiş dünyada, pandeminin sosyal ve ekonomik düzeydeki etkileri giderek daha da belirgin hale gelmektedir. Pek çok kişi işini kaybetmiştir. Bunlara bağlı olarak da çeşitli psikiyatrik durumlarda artışlar bildirilmiştir (Huang ve Zhao, 2020, ss. 112954; Shi vd., 2020, ss. e2014053). Bunlar bize, tıbbi veya ekonomik sonuçlara ek olarak, pandeminin ruhsal yönüyle ilgili faktörleri analiz etmenin önemini göstermektedir. Bununla birlikte bu ilginin henüz beklenen düzeyde olmadığı bilinmektedir. Otoriteler de bu durumu pandeminin akut etkileriyle savaşın devam etmesine bağlamaktadır. Pandeminin akut fiziksel etkileriyle mücadele sürerken ruhsal sorunların kenarda bekletilmesinin ilerleyen süreçlerde daha büyük sorunların habercisi olduğu gerçeği günden güne daha fazla etkisini hissettirmektedir. Diğer bir deyişle bizler, COVID-19'a bağlı ruhsal bozukluklarla bağlantılı olarak dünya çapında başka türlü bir "pandemi"nin varlığına tanık olma riski ile karşı karşıya bulunmaktayız (Heitzman, 2020, ss. 187-198; Wang vd., 2020, ss. 438-440). İlk günden bu yana birçok farklı merkezde pandeminin ruh sağlığı üzerine etkileri araştırılmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı psikiyatrik bozukluk öyküsü ya da aktif psikiyatrik belirtisi olanların pandemi sürecinden nasıl etkilendiklerini ele alırken (Kozloff vd., 2020, ss. 752-757; Rajkumar, 2020a, ss. 640), bir kısmı da psikiyatrik bozukluk öyküsü olmayan ancak pandemi sürecinde psikiyatrik belirtiler geliştiren olguları ele almaktadır (Guessoum vd., 2020, ss. 113264; Taleyi vd., 2020, ss. 137-144).

Psikiyatrik bozuklukların önemli bir kısmında hastalığın doğasından kaynaklanan çeşitli iletişim ve sosyalleşme sorunları bulunmaktadır (Heiser vd., 2003, ss. 209-221). Özellikle şizofreni ve diğer psikotik bozukluklarda, hastaların daha sınırlı ve daha düşük kalitede bir sosyal etkileşim alanları ve ağları bulunmaktadır (Schothorst vd., 2006, ss. 438-442). COVID-19 pandemisinin dünyada etkisini hissettirmeye başladığı 2020 yılının ilk çeyreğinden itibaren birçok ülke sosyal mesafe, sokağa çıkma yasağı ve maske takma gibi konularda ciddi kısıtlamalar getirmiştir. Pandemi etkisiyle özellikle bu hasta grubunun sosyal sorunları giderek artmıştır (Rajkumar, 2020b, ss. 102066). Obsesif-kompulsif bozukluk (Banerjee, 2020) ve panik bozukluk (Javelot ve Weiner, 2020, ss. 93-98) hastalarının belirtilerinde artışlar bildirilmiştir. Pandeminin neden olduğu en önemli belirti ise kaygı ve belirsizlik olmuştur. Anksiyete spektrumundaki hastalıklarda önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, anksiyete sadece psikiyatrik bozukluğu olan kişilerde değil, toplumun hemen hemen her kesiminde yaşamın bir parçası haline gelmiştir (Sher, 2020, ss. 124). Uyku sorunları da anksiyete ile birlikte ya da tek başına yaşam kalitesini etkileyen bir diğer psikiyatrik belirti grubudur (Voulgaris vd., 2020, ss. 170-176). Çalışmalar, COVID-19'a bağlı psikiyatrik belirtilerin sosyokültürel, dönemsel ve bölgesel faktörlerden etkilenebildiğini göstermektedir (Deng vd., 2021, ss. 90-111). Literatür incelendiğinde, ilimizde COVID-19 nedeniyle hastanede yatarak tedavi gören olguların anksiyete belirtileri ve uyku sorunlarının birbirleriyle ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisini araştıran bir çalışmaya

Covid-19 Tanısıyla Hastanede Yatan Hastalarda Anksiyete ve Uyku Bozukluğu Belirtilerinin Sosyodemografik ve Klinik Faktörlerle İlişkisi

Egeli ve ark.

rastlanmamıştır. Biz bu çalışmada, bulunduğumuz ilin merkezinde bulunan hastanede COVID-19 tanısıyla yatırılarak tedavi altına alınan hastaların anksiyete belirtileriyle uyku sorunlarının sosyal ve klinik değişkenlerle ilişkisini araştırmayı amaçladık.

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Çalışma Dizaynı

Kesitsel özellikteki bu çalışmaya Adıyaman Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde 01.06.2020-31.08.2020 tarihleri arasında COVID-19 tanısıyla yatırılarak tedavi edilen hastalar dâhil edildi. Hastaların tamamından hastaneye başvurduktan sonra polimeraz zincir reaksiyonu testi ile COVID-19 teşhisi konulabilmesi amacıyla burun ve boğazdan sürüntü alınmıştı. Ayrıca hastaların tamamının akciğeri bilgisayarlı tomografi ile görüntülenmiş ve tamamında buzlu cam manzarası tespit edilmişti. Çalışma araştırmacılar tarafından hastalara anlatıldı ve çalışmaya katılmayı kabul eden hastalardan aydınlatılmış onam alındı. Süreç içerisinde Helsinki Deklarasyonu'na uyuldu. Çalışmanın gerçekleştirilebilmesi amacıyla Adıyaman Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik onam alındı (2020/5-37).

Çalışmada sosyodemografik veriler bir form aracılığıyla aynı araştırmacı tarafından sorgulandı. Görüşme bir COVID-19 servisinde gerçekleştirildiği için birtakım zaman ve mekân kısıtlılıkları ve hastalarla ilişkili sebeplerden dolayı bazı bilgiler elde edilemedi. Üç olgunun yaşadığı yer bilgisi, 1 olgunun eğitim durumu bilgisi, 7 olgunun medeni durum bilgisi, 3 olgunun aile tipi bilgisi, 4 olgunun gelir durumu bilgisi, 29 olgunun meslek bilgisi, 5 olgunun çalışma durumu bilgisi eksikti. Tüm olgulara Uykusuzluk Şiddeti İndeksi (UŞİ) ve Hamil ton Anksiyete Değerlendirme Ölçeği (HADÖ) uygulandı.

2.2. Ölçme ve Değerlendirme

2.2.1. Uykusuzluk Şiddeti İndeksi (UŞİ)

Uykusuzluk şiddetini değerlendirebilmek amacıyla geliştirilmiş, geçerliliği ve güvenilirliği yüksek bir ölçme aracıdır. Yedi sorudan oluşan ölçek maddeleri 0-4 arasında puanlanır. Ölçekten alınabilecek puanlar 0-28 arasında değişmektedir. Ölçeğin maddelerinin ölçüm yaptığı özellikler sırasıyla, I) uykuya geçişte zorluklar, II) uykuyu sürdürme güçlüğü, III) çok erken uyanma, IV) uyku paterninden alınan doyum, V) günlük işlevsellikte ortaya çıkan bozulmalar, VI) uyku kaynaklı bozulmaların fark edilebilirliği ve VII) uyku sorununun neden olduğu stres düzeyidir. Ölçek, bir öz bildirim aracı olmasının yanı sıra, klinisyen veya bir diğer kişi (örneğin, eş) tarafından değerlendirmede kullanabilecek bir araçtır (Boysan vd., 2010, ss. 248-252).

2.2.2. Hamilton Anksiyete Değerlendirme Ölçeği (HADÖ)

HADÖ, 1959 yılında Hamilton tarafından geliştirilmiştir (Hamilton, 1959, ss. 50-55). Bu ölçek bireylerde anksiyete düzeyini ve belirti dağılımını belirlemek ve şiddet değişimini

Covid-19 Tanısıyla Hastanede Yatan Hastalarda Anksiyete ve Uyku Bozukluğu Belirtilerinin Sosyodemografik ve Klinik Faktörlerle İlişkisi

Egeli ve ark.

ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Hem ruhsal hem bedensel belirtileri sorgulayan 14 maddeden oluşur. Ölçekte, maddelerin varlığı ve şiddeti, görüşmeci tarafından değerlendirilir. Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, Yazıcı ve ark. (Yazıcı vd., 1998, ss. 114-117) tarafından gerçekleştirilmiştir.

2.3. İstatistiksel Analiz

İstatistiksel analizlerde SPSS 22.0 programı (IBM Corp. Released 2013. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 22.0. Armonk, NY: IBM Corp) kullanıldı. Tanımlayıcı istatistikler ve sürekli değişkenler ortalama±standart sapma, kategorik değişkenler ise frekans ve yüzde olarak verildi. Kategorik verilerin karşılaştırılmasında ki-kare analizi kullanıldı. İkili sayısal verilerin karşılaştırılmasında Mann–Whitney U testi kullanıldı. Değişkenler arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizi ile hesaplandı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi tüm değerler için $p<0.05$ olarak kabul edildi.

3. BULGULAR

Yetmiş sekiz olguya (28 kadın, 50 erkek) ait sosyodemografik ve klinik veri değerlendirildi. Totalde ($n=78$), ortalama yaş $46,46\pm 15,39$ yıldır (medyan yaş 47,0 yıl; minimum yaş 17,0 yıl; maksimum yaş 85,0 yıl). Kadınlarda ortalama yaş $47,10\pm 15,45$ yıl iken, erkeklerde $46,10\pm 15,51$ yıldır ($p=0,784$). Meslek durumu açısından, 3 öğrenci (1 kadın, 2 erkek), 11 memur (tamamı erkek), 8 işçi (1 kadın, 7 erkek), 6 sağlık personeli (2 kadın, 4 erkek), 9 esnaf (1 kadın, 8 erkek), 11 çiftçi (tamamı erkek), 1 ev hanımı bulunmaktaydı. Cinsiyetler meslek açısından benzerdi ($p=0,480$). Geliri giderden az olan 39 kişi (%52,7), geliri gidere denk 28 kişi (%37,8), geliri giderden fazla 7 kişi (%9,5) vardı. Sosyodemografik veriler Tablo 1’de gösterildi.

Totalde ($n=78$), UŞİ skoru $6,64\pm 7,67$; HADÖ skoru $11,19\pm 10,58$ idi. Kadınlarla erkekler arasında UŞİ skoru açısından farklılık saptanmazken ($p=0,625$), HADÖ skoru kadınlarda anlamlı olarak daha yüksekti ($p=0,022$) (Tablo 1).

Pandemi sürecinde uyku sorunları yaşadığını bildirenlerle bildirmeyenlerin ortalama yaşı ($p=0,264$) benzerdi; UŞİ skoru ($p<0,001$) ile HADÖ skoru ($p<0,001$) arasında anlamlı farklılık vardı. UŞİ ile HADÖ arasında ($r=0,683$; $p<0,001$); UŞİ ile yaş ($r=0,294$; $p=0,009$) arasında anlamlı pozitif korelasyon vardı. Yaş ile HADÖ arasında korelasyon saptanmadı ($r=0,121$; $p=0,293$). Yaşın etkisi sabitlendiğinde UŞİ ile HADÖ arasında anlamlı pozitif korelasyon ($r=0,683$; $p<0,001$) devam ediyordu.

Evli olanlarla bekâr olanlar arasında UŞİ skoru ($p=0,542$) ve HADÖ skoru ($p=0,944$) açısından farklılık saptanmadı. İl merkezinde yaşayanlarla köy/kasabada yaşayanlar arasında UŞİ skoru ($p=0,360$) ve HADÖ skoru ($p=0,381$) açısından farklılık saptanmadı. Gelir giderden az olanlarla geliri gidere denk olanlar arasında UŞİ skoru ($p=0,996$) ve HADÖ skoru ($p=0,869$) açısından farklılık saptanmadı. Sigara içenlerle içmeyenler arasında UŞİ skoru ($p=0,179$) ve HADÖ skoru ($p=0,241$) açısından farklılık saptanmadı. Ek tıbbi hastalığı olanlarla olmayanlar arasında UŞİ skoru ($p=0,103$) ve HADÖ skoru ($p=0,066$) açısından

Egeli ve ark.

farklılık saptanmadı. Psikiyatrik başvuru öyküsü olanlarla olmayanlar arasında UŞİ skoru ($p=0,148$) ve HADÖ skoru ($p=0,064$) açısından farklılık saptanmadı. Aile/yakın çevresinde COVID-19 geçiren kişiler bulunanlarla bulunmayanlar arasında UŞİ skoru ($p=0,325$) ve HADÖ skoru ($p=0,526$) açısından farklılık saptanmadı.

Tablo 1. Sosyodemografik ve Klinik Özelliklerin Cinsiyetlere Göre İncelenmesi

Değişkenler		Kadın (n=28) Ortalama±SS & n (%)	Erkek (n=50) Ortalama±SS & n (%)	p değeri
Yaş (yıl)		47.10±15.45	46.10±15.51	0.784
Uykusuzluk Şiddeti İndeksi		7.21±7.14	6.32±8.01	0.625
HADÖ		14.82±10.95	9.16±9.91	0.022*
Yaşadığı Yer	Köy	8 (%40.0)	12 (%60.0)	0.737
	İlçe Merkezi	7 (%43.8)	9 (%56.3)	
	İl Merkezi	13 (%33.3)	26 (%66.7)	
Eğitim Durumu	Okur-Yazar Değil	12 (%80.0)	3 (%20.0)	0.002*
	İlkokul	7 (%31.8)	15 (%68.2)	
	Ortaokul	2 (%20.0)	8 (%80.0)	
	Lise	3 (%23.1)	10 (%76.9)	
	Üniversite	3 (%17.6)	14 (%82.4)	
Medeni Durum	Evli	22 (%39.3)	34 (%60.7)	0.193
	Bekâr	3 (%21.4)	11 (%78.6)	
	Dul/Boşanmış	1 (%100.0)	0 (%0.0)	
Aile Tipi	Çekirdek	22 (%36.1)	39 (%63.9)	0.980
	Geniş	5 (%35.7)	9 (%64.3)	
Sigara İçme Durumu	Evet	2 (%11.1)	16 (%88.9)	0.012*
	Hayır	26 (%43.3)	34 (%56.7)	
Ek Tıbbi Hastalık	Evet	13 (%48.1)	14 (%51.9)	0.101
	Hayır	15 (%29.4)	36 (%70.6)	

Psikiyatrik Başvuru Öyküsü	Evet	4 (%50.0)	4 (%50.0)	0.380
	Hayır	24 (%34.3)	46 (%65.7)	
COVID-19 Bulaşı	Bilmiyor	16 (%42.1)	22 (%57.9)	0.039*
	Aile/Ev İçi Bulaş	7 (%63.6)	4 (%36.4)	
	Komşu/Yakın Çevre/Akrabadan	4 (%26.7)	11 (%73.3)	
	Toplum/Seyahat Kökenli	1 (%11.1)	8 (%88.9)	
	Hastane Kaynaklı	0 (%0.0)	5 (%100.0)	
Pandemi Sürecinde Uyku Sorunları	Var	12 (%38.7)	19 (%61.3)	0.674
	Yok	16 (%34.0)	31 (%66.0)	

*p<0,05; Bağımsız örneklem t-testi ve ki-kare analizi uygulandı; COVID-19: Koronavirüs Hastalığı 2019; SS: Standart Sapma; HADÖ: Hamilton Anksiyete Değerlendirme Ölçeği

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışma, COVID-19 tanısıyla hastanede yatırılarak tedavi gören kadınların anksiyete düzeyinin erkeklere göre daha fazla arttığını göstermektedir. Pandemi sürecinde uyku sorunları yaşayanların anksiyete düzeyi yaşamayanlara göre daha yüksekti. Uyku sorunları ile anksiyete düzeyi arasında anlamlı pozitif ilişki vardı ve bu ilişki yaşın etkisinden bağımsızdı. Yaş ile uyku sorunları arasında anlamlı pozitif ilişki saptanırken, yaş ile anksiyete düzeyi arasında ilişki saptanmadı. Uyku ve anksiyetenin medeni durum, yaşanan yer, gelir durumu, sigara içme durumu, ek tıbbi hastalık, psikiyatrik başvuru öyküsü, yakın çevrede COVID-19 geçiren kişi bulunma durumuyla ilişkisi yoktu.

COVID-19 ile anksiyete ve uyku sorunları arasındaki ilişki çeşitli çalışmalarda incelenmiştir. Ekiz ve ark. (2020, ss. 139-154)'ın Türkiye'de 18-70 yaş arası kişileri dâhil ederek gerçekleştirdikleri çalışmada, erkeklerin COVID-19 pandemisi kontrol algılarının daha düşük olduğu saptanmıştır. Yine Ekiz ve ark. (2020, ss. 139-154) kadınların sağlık anksiyetesi düzeylerinin erkeklerinkine kıyasla daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Erdoğan ve ark. (2020, ss. 24-37)'ın 18-65 yaş arasındaki bireyleri inceledikleri çalışmada kadınların COVID-19'a ilişkin anksiyete düzeyinin erkeklere kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur. Özdin ve Bayrak-Özdin (2020, ss. 504-511), Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan 18 yaş üstü sağlıklı bireylerde anksiyete ile ilişkili demografik ve klinik faktörleri araştırmış ve kadın cinsiyet, kentsel yaşam ve psikiyatrik bozukluk öyküsünün anksiyete için bir risk teşkil ettiğini bildirmiştir. Yine aynı çalışmada (Özdin ve Bayrak-Özdin, 2020, ss. 504-511), kadın cinsiyet, eşlik eden kronik hastalık ve psikiyatrik bozukluk öyküsü sağlık anksiyetesi için risk

Covid-19 Tanısıyla Hastanede Yatan Hastalarda Anksiyete ve Uyku Bozukluğu Belirtilerinin Sosyodemografik ve Klinik Faktörlerle İlişkisi

Egeli ve ark.

faktörü olarak bulunmuştur. Güloğlu ve ark. (2020, ss. 135-150)'ın sağlıklı bireylerin COVID-19 sürecinden nasıl etkilendiklerini araştırdıkları çalışmada kadınların erkeklere göre, bekârların evlilere göre anksiyete düzeyinin daha yüksek olduğu; 18-24 yaş arasında kaygı düzeyinin daha yüksek olduğu; kronik hastalığa sahip olmanın anksiyete düzeyini etkilemediği bulunmuştur.

Kadın cinsiyetin artmış anksiyete düzeyi ile ilişkili olduğu bulgumuz literatür ile uyumlu iken, yaşanan yer ve psikiyatrik bozukluk öyküsü gibi bulgularımızın bazı çalışmalarda farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların en önemli sebebinin çalışmamızda sağlıklı olmayan bireylerin incelenmesi olduğu düşünülmüştür. Ayrıca hastanede yatıyor olmanın, getirdiği anksiyete ve hastalığın sonucu hakkındaki belirsizliğin de hastaların bulgularının sağlıklı bireylerin bulgularından ayrışmasına neden olduğu düşünülmektedir. COVID-19'a yakalanan kişilerdeki anksiyete düzeylerinin demografik değişkenlerle ilişkisi ülkemizde yeterince araştırılmamıştır. Zhang ve ark. (2020, ss. 4020-4029), hafif belirtilere sahip COVID-19 tanılı hastaların %20,9'unun eşik altı ve majör anksiyetesinin bulunduğunu, anksiyetenin kadınlarda ve çevresinde COVID-19 tanılı hasta bulunanlarda daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Deng ve ark. (2021, ss. 90-111), 31 çalışmaya ait 5153 COVID-19 tanılı hastayı inceledikleri sistematik meta-analizde, hastalardaki anksiyete yaygınlığını %47 olarak bildirirken, uyku bozukluğu yaygınlığını %34 olarak bildirmiştir.

Uyku sorunları Deng ve ark. (2021, ss. 90-111)'ın çalışmasında da bildirildiği üzere COVID-19 sürecinde hem hastalarda hem de sağlıklı bireylerde artmıştır. Xiao ve ark. (2020, ss. 923921)'un COVID-19 tanısı alıp 14 gün boyunca evde izolasyon tedbiri uygulanan kişilere izolasyonun üçüncü gününde anksiyete, uyku ve ilişkili faktörleri incelemiş ve düşük sosyoekonomik düzeyin artmış anksiyete ile; yüksek sosyoekonomik düzeyin artmış uyku kalitesiyle ilişkili olduğunu; anksiyete artışının düşük uyku kalitesiyle ilişkili olduğunu; anksiyetenin sosyoekonomik düzey yüksekliğinin uyku kalitesi üzerindeki olumlu etkilerini azalttığını bildirmiştir. COVID-19 sürecinde anksiyete ile uyku arasındaki ilişki ülkemizde de araştırılmıştır. Çıtak ve Pekdemir (2020, ss. 60-73)'ın sağlıklı bireyler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada, COVID-19 pandemi sürecinin artmış anksiyete düzeyleri, uyku alışkanlıklarında değişiklik ve uyumakta güçlük ile birlikte olduğu; uyku sorunları olan bireylerin anksiyete düzeyinin de yüksek olduğu bulunmuştur.

Çalışmamızın kesitsel bir çalışma olması en önemli kısıtlılığıdır. Prospektif çalışmalarla hastaların hastaneye ilk girişinden taburculuğa kadar olan süreçteki psikolojik değişiklikler ayrıntılı olarak değerlendirilebilecektir. Ölçek çeşitliliğinin artırılması, demografik verilerin kapsayıcılığının artırılması konu hakkındaki yorumlarımızın daha doğru olmasına katkı verecektir. Ayrıca her yaş ve cinsiyetten daha fazla sayıda hastanın dâhil edildiği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Covid-19 Tanısıyla Hastanede Yatan Hastalarda Anksiyete ve Uyku Bozukluğu Belirtilerinin Sosyodemografik ve Klinik Faktörlerle İlişkisi

Egeli ve ark.

Sonuç olarak; COVID-19'un farmakolojik tedavisi ve aşı çalışmaları konusunda gün geçtikçe yeni gelişmeler görülmektedir. Hastalığa bağlı fiziksel hasarların etkisi azaldıkça birçok faktörle ilişkili olan psikolojik sorunlar etkisini daha fazla hissettirmektedir. Biz bu çalışmada hastanede yatarak tedavi gören hasta grubundaki anksiyete ve uyku ile ilişkili sosyal ve klinik faktörleri inceledik ve anksiyete ile uyku arasındaki belirgin ilişkiyi ortaya koyduk. Kısıtlılıkların azaltıldığı ilerleyen çalışmalar COVID-19'un anksiyete ve uyku ile ilişkili özelliklerinin aydınlatılmasını sağlayacaktır.

5. KAYNAKLAR

Boysan M, Güleç M, Beşiroğlu L, Kalafat T. Psychometric properties of the Insomnia Severity Index in Turkish sample. *Anatolian Journal of Psychiatry*. 2010;11:248-252.

Banerjee DD. The other side of COVID-19: Impact on obsessive compulsive disorder (OCD) and hoarding. *Psychiatry Res*. 2020;288:112966.

Çıtak Ş, Pekdemir Ü. An analysis on sleep habits and generalized anxiety levels of individuals during the COVID-19 pandemic. *Journal of Family, Counseling and Education*. 2020;5(1):60-73.

Deng J, Zhou F, Hou W, Silver Z, Wong CY, Chang O, Huang E, Zuo QK. The prevalence of depression, anxiety, and sleep disturbances in COVID-19 patients: a meta-analysis. *Ann N Y Acad Sci*. 2021;1486(1):90-111.

Ekiz T, İlman E, Dönmez E. Comparison of lath anxiety level and control perception of COVID-19. *Usaysad Derg*. 2020;6(1):139-154.

Erdoğan Y, Koçoğlu F, Sevim C. An investigation of the psychosocial and demographic determinants of anxiety and hopelessness during COVID-19 pandemic. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 2020;23(1):24-37.

Guessoum SB, Lachal J, Radjack R, Carretier E, Minassian S, Benoit L, Moro MR. Adolescent psychiatric disorders during the COVID-19 pandemic and lockdown. *Psychiatry Res*. 2020;291:113264.

Güloğlu B, Yılmaz Z, İstemihan FY, Arayıcı SN, Yılmaz S. The investigation of anxiety and hopelessness among individuals throughout covid -19 outbreak. *Kriz Dergisi*. 2020;28(3):135-150.

Hamilton M. The assessment of Anxiety States by Rating. *Br J Med Psychol*. 1959;32:50-55.

Heiser NA, Turner SM, Beidel DC. Shyness: relationship to social phobia and other psychiatric disorders. *Behav Res Ther*. 2003;41(2):209-221.

Heitzman J. Impact of COVID-19 pandemic on mental health. *Psychiatr Pol*. 2020;54(2):187-198.

Covid-19 Tanısıyla Hastanede Yatan Hastalarda Anksiyete ve Uyku Bozukluğu Belirtilerinin Sosyodemografik ve Klinik Faktörlerle İlişkisi

Egeli ve ark.

Huang Y, Zhao N. Generalized anxiety disorder, depressive symptoms and sleep quality during COVID-19 outbreak in China: a web-based cross-sectional survey. *Psychiatry Res.* 2020;288:112954.

Javelot H, Weiner L. Panique et pandémie: revue de la littérature sur les liens entre le trouble panique et l'épidémie à SARS-CoV-2 [Panic and pandemic: Review of the literature on the links between panic disorder and the SARS-CoV-2 epidemic]. *Encephale.* 2020;46(3S):S93-S98.

Kozloff N, Mulsant BH, Stergiopoulos V, Voineskos AN. The COVID-19 Global pandemic: implications for people with schizophrenia and related disorders. *Schizophr Bull.* 2020;46(4):752-757.

Özdin S, Bayrak-Özdin S. Levels and predictors of anxiety, depression and health anxiety during COVID-19 pandemic in Turkish society: The importance of gender. *International Journal of Social Psychiatry.* 2020;66(5):504-511.

Rajkumar RP. Bipolar disorder, COVID-19, and the risk of relapse. *Bipolar Disord.* 2020a;22(6):640.

Rajkumar RP. COVID-19 and mental health: A review of the existing literature. *Asian J Psychiatr.* 2020b;52:102066.

Schothorst PF, Emck C, van Engeland H. Characteristics of early psychosis. *Compr Psychiatry.* 2006;47(6):438-442.

Sher L. COVID-19, anxiety, sleep disturbances and suicide. *Sleep Med.* 2020;70:124.

Shi L, Lu ZA, Que JY, Huang XL, Liu L, Ran MS, Gong YM, Yuan K, Yan W, Sun YK, Shi J, Bao YP, Lu L. Prevalence of and risk factors associated with mental health symptoms among the general population in China during the coronavirus disease 2019 pandemic. *JAMA Netw Open.* 2020;3(7):e2014053.

Talevi D, Socci V, Carai M, Carnaghi G, Faleri S, Trebbi E, di Bernardo A, Capelli F, Pacitti F. Mental health outcomes of the CoViD-19 pandemic. *Riv Psichiatr.* 2020;55(3):137-144.

Voulgaris A, Ferini-Strambi L, Steiroopoulos P. Sleep medicine and COVID-19. Has a new era begun? *Sleep Med.* 2020;73:170-176.

Wang J, Wang JX, Yang GS. The Psychological Impact of COVID-19 on Chinese Individuals. *Yonsei Med J.* 2020;61(5):438-440.

Xiao H, Zhang Y, Kong D, Li S, Yang N. Social Capital and Sleep Quality in Individuals Who Self-Isolated for 14 Days During the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Outbreak in January 2020 in China. *Med Sci Monit.* 2020;26:e923921.

Covid-19 Tanısıyla Hastanede Yatan Hastalarda Anksiyete ve Uyku Bozukluğu Belirtilerinin Sosyodemografik ve Klinik Faktörlerle İlişkisi

Egeli ve ark.

Yazıcı MK, Demir B, Tanrıverdi N, Karaaęaoęlu E, Yolaç P. Hamilton Anksiyete Değerlendirme Ölçeği, Deęerlendiriciler Arası Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi. 1998;9(2):114-117.

Zhang J, Yang Z, Wang X, Li J, Dong L, Wang F, Li Y, Wei R, Zhang J. The relationship between resilience, anxiety and depression among patients with mild symptoms of COVID-19 in China: A cross-sectional study. J Clin Nurs. 2020;29(21-22):4020-4029.